

به بهانه ثبت جهانی «قنات» و «دشت لوت»
نگاهی به داشته‌های میراث فرهنگی جهانی
معمار نت

ثبت جهانی دشت لوت، دارایی‌های فرهنگی جهانی ایران را به ۲۱ رساند. دشت لوت نخستین «اثر طبیعی» ایران است که جهانی شده‌است. ۱۸ اثر ثبت شده ایران در حوزه «میراث فرهنگی» است و دو اثر در فهرست «منظر فرهنگی»؛ که عبارتند از منظر فرهنگی بم و بروات و منظر فرهنگی میمند.

بد نیست نگاهی به فهرست جهانی میراث فرهنگی بیندازیم. با آثاری که در چهلمین اجلاس یونسکو در استانبول غرق در کودتا و ضدکودتا به ثبت رسیدند، شمار آثار جهانی به ۱۰۵۲ رسید. از این شمار، ۵۵ اثر «در معرض خطر» هستند، از جمله آثاری که در لیبی، سوریه و فلسطین قرار دارند. در چند سال اخیر ۲ اثر از فهرست خارج شده‌اند که در کشور آلمان (دره درسدن الب) و عمان (زیستگاه اوریکس-گوزن شاخدار) قرار داشتند.

در میان آثار جهانی، ۳۴ اثر وجود دارد که بین چند کشور مشترک هستند. آخرین اثر مشترک جهانی «معماری لوکوربوزیه»، شامل کارهایی از این معمار جنبش مدرن است که در همین اجلاس استانبول ثبت شد. ۱۷ اثر در هفت کشور، بخاطر ابداع زبان نوین معماری که سرفصل گسست از معماری گذشتگان است. این آثار در طول نیم قرن ساخته شده‌اند، در دوره‌ای که لوکوربوزیه آن را «پژوهش صبورانه» می‌نامد. مجموعه کاپیتول در شاندیگار هند، موزه ملی هنر غرب در توکیو، خانه کوروچت در لاپلاتا آرژانتین، هیئات در مارسو فرانسه بازتاب راه‌حل‌های جدید معمارانه‌ای هستند که در قرن بیستم در چالش برای خلق تکنیک‌های نوین معماری برای پاسخ‌گفتن به نیازهای اجتماعی طراحی و اجرا شده‌اند. این شاهکارها سهمی بسزا در بسترسازی بین‌المللی شدن فعالیت معمارانه در این کره خاکی دارند.

بیشترین اثر ثبت‌شده جهانی، در حوزه «میراث فرهنگی» قرار دارند با ۸۱۴ اثر. منظرهای طبیعی با ۲۰۳ اثر در مکان دوم قرار دارد. نگاه به سهم کشورها در فهرست آثار جهانی، از چندین جهت جالب است. مثلاً چین با بیش از یک و نیم میلیارد جمعیت، همان‌قدر اثر ثبت‌شده جهانی دارد که ایتالیا! چین ۵۰ اثر جهانی دارد، ایتالیا ۵۱ اثر. از ۵۱ اثر جهانی ایتالیا، ۴۷ اثر در حوزه میراث فرهنگی قرار دارد و فقط ۴ اثر از حوزه منظر طبیعی؛ اما ۱۵ اثر جهانی چین از ۵۰ اثر، در حوزه منظر طبیعی یا میکس هستند و فقط ۳۵ اثر میراث فرهنگی دارد.

در کشورهای اروپایی، چند کشور علمدار میراث جهانی هستند: اسپانیا با ۴۵ اثر، فرانسه با ۴۲ اثر و آلمان با ۴۱ اثر. بریتانیا با تمام ملحقاتش، تنها ۳۰ اثر جهانی دارد. روسیه با بیش از ۱۶۰ میلیون جمعیت، ۲۶ اثر جهانی دارد که ۱۰ مورد آن‌ها از حوزه منظر طبیعی است. یونان با سابقه تمدنی درخشان، ۱۸ اثر ثبت‌شده جهانی دارد.

در حوزه تمدنی قاره آمریکا هم آمارهای جالبی وجود دارد. مکزیک با ۳۴ اثر پیش‌تاز است. برزیل ۲۰ اثر جهانی دارد که ۷ مورد از آن‌ها از فهرست منظر طبیعی هستند. ایالات متحده آمریکا مجموعه ۲۳ اثر ثبت شده جهانی دارد که تنها ۱۰ مورد از آن‌ها در حوزه میراث فرهنگی هستند و بقیه از منظر طبیعی یا میکس می‌باشند.

در قاره کهن آسیا، چین با ۵۰ اثر، بیشترین سهم را در فهرست جهانی دارد، هند با ۳۵ اثر، ایران با ۲۱ اثر، ژاپن با ۲۰ اثر، استرالیا با ۱۹ اثر و ترکیه با ۱۶ اثر در مراتب بعدی قرار دارند. جالب است از ۱۹ اثر جهانی استرالیا، فقط ۳ مورد در حوزه میراث فرهنگی قرار دارند. ۱۲ منظر طبیعی و ۴ اثر میکس بقیه آثار استرالیا هستند.

طبیعتا بسیاری از کشورها، بخصوص کشورهای ثروتمندی که اخیرا به ارزش میراث جهانی پی برده‌اند، در پی ثبت آثار خود هستند، ولی ظاهرا چندان موفقیتی نداشته‌اند. عربستان سعودی، تا کنون، توانسته ۴ اثر خود را جهانی کند. عمان هم همینطور. قطر یک اثر جهانی دارد. امارات متحده عربی هم تنها یک اثر ثبت شده در میراث فرهنگی جهانی دارد. کویت دستش خالی است. در کشورهای عربی، عراق پنج اثر ثبت شده جهانی دارد که سه مورد از آنها جزو «آثار در معرض خطر» هستند. هر شش اثر ثبت شده جهانی سوریه «در معرض خطر هستند». از چهار اثر جهانی یمن، سه اثر «در معرض خطر» هستند. دو اثر جهانی فلسطین هم چنین عنوانی دارند.

واقعیت آن است که تعداد آثار ثبت شده جهانی کشورها، نمی‌تواند به دقت، غنا و درجه مدنیت آن کشور را نسبت به بقیه بیان کند، ولی آینه نسبتا روشنی از علاقه به میراث فرهنگی را به نمایش می‌گذارد. تلاشی که دولت‌ها برای ثبت آثار ملی خود در فهرست جهانی نشان می‌دهد، نشان از زمینه و بستر ملی موجود در این کشور نسبت به میراث فرهنگی‌شان است.